

NÉMETH DÁNIEL PÁL

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: dr. Szeibert Orsolya Ágnes tanszékvezető egyetemi tanár

DOI: <https://doi.org/10.56966/2024.34.Nemeth>

A HÁZASSÁGI VAGYONJOGI SZERZŐDÉS DOGMATIKAI ELEMZÉSE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZERZŐDÉS TÁRGYÁNAK PROBLÉMÁJÁRA

I. A téma jelentősége

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) hatályba lépésével a házassági vagyoni szerződés helyzete a korábbiakhoz képest megváltozott. A polgári jog korábban is ismerte ezt a sokoldalú megoldást, azonban újdonságnak számított, hogy a jogalkotó részletes szabályozást hozott létre, külön fejezettel, általános és különös résszel. Ennek köszönhetően a jogászok és a házasság/házasságok elvileg tisztában lehetnek azzal, pontosan milyen jellegű jogintézmény is áll a rendelkezésükre. A házassági vagyoni jog rendszerében jól láthatóan kiemelt szerepet kapott a házassági vagyoni szerződés, hiszen a Ptk. logikáját követve a 4:34. § (2) bekezdése alapján minden tényállás elemzésekor az első kérdésünk az kell, hogy legyen, hogy a felek között milyen rendszer hatályosult, a többi részletet csak ezután lehet elemezni.

A Negyedik Könyvben elfoglalt előkelő hely ellenére a jogtudomány viszonylag keveset foglalkozik ezzel a kötelmi és családi jog határán álló szerződéssel. Ismereteinket így gyakran a felsőbb bíróságok gyakorlata szélesítheti, hiszen időről-időre feltűnnek olyan ügyek, amelyekben a bíróságok tudományos igényességgel értelmezik a Ptk. nem minden esetben világos rendelkezéseit.

Jelen tanulmány célja elsősorban az, hogy a házassági vagyoni szerződés dogmatikai jellemzőit elemezze. A tartalmi keretek adta lehetőségek között vizsgálom, hogy nevezhető-e egyáltalán szerződésnek, mennyiben illeszthető be a szerződés általános fogalma alá, milyen speciális tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek élesen megkülönböztetik a tipikus szerződésektől. A dogmatikai elemzés azonban nem öncélú és nem csupán leíró jellegű. A bírói gyakorlatban ugyanis általában a legfontosabb kérdés az, milyen tartalommal jöhet létre érvényesen házassági vagyoni szerződés, melyek a szerződés kötelező és egyéb lehetséges tartalmi elemei, milyen módon érvényesül a szerződési szabadság elve.

II. A házassági vagyoni szerződés, mint szerződés

a) Házassági vagyoni szerződés és a Ptk. szerződés fogalma

A magyar jogirodalomban nem vitatott, hogy a házassági vagyoni szerződés önálló szerződés lenne. Az elnevezéssel egyébként a jogalkotó is egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy szerződésnek tekint rá. A mértékadó kommentárirodalom magától értetődőnek tartja, hogy szerződésről van szó, nem csupán formálisan, hanem tartalmában is. Az Orac Nagykommentár kimondja, hogy: „A házassági vagyoni szerződés jogintézménye a Családjogi Könyvben nyer szabályozást, de ez nem változtat azon, hogy jogi jellegét tekintve szerződés, ezért - természetesen - vonatkoznak rá a szerződésnek a Kötelmi Könyvben rögzített általános szabályai is mindazokban a kérdésekben, amelyekben a CSJK speciális szabályozást nem ad.”¹ A Wolters Kluwer Nagykommentár szerint: „A házassági vagyoni szerződés önálló szerződéstípus, olyan tartalommal, amelyet az ítélkezési gyakorlat a házassági vagyoni szerződés 1986-ban történő bevezetése óta kikristályosított.”²

Látható, hogy a szakirodalom lényegében magától értetődőnek tartja a szerződéses jellegét, és ennek következményeként azt, hogy generális szabályként a Ptk. Hatodik Könyvét kell alkalmazni akkor, ha a Családjogi Könyv nem tartalmaz speciális rendelkezést. Álláspontom szerint azonban a részletesebb dogmatikai elemzést megelőzően érdemes ennél egy kicsit mélyebben megvizsgálni, pontosan miért nevezhető szerződésnek a házassági vagyoni szerződés, illetve, miként helyezkedik el a szerződések rendszerében.

A szerződésről mint jogintézményről a jogalkotó törvényi definíciót ad. A Ptk. 6:58. § alapján: „A szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.” Ennek alapján a jogirodalom három konjunktív feltételt kíván meg a szerződéssé minősítéshez: 1. egybehangzó akaratnyilatkozat; 2. (kölcsönös) szolgáltatás nyújtása; 3. legális kikényszeríthetőség.³ A normatív meghatározással a törvényhozó célja volt, hogy e központi jelentőségű jogintézménynek az egész kódexre kiterjedő jelentést adjon. Ebből tehát következik, hogy (legalábbis polgári jogi viszonyokban) szerződésnek csak akkor minősülhet egy jogviszony, ha ezeknek a normatív tartalmi elemeknek meg tud felelni. A Ptk. Hatodik Könyvében az egyes tipikus, nevesített szerződések a felek jogainak és kötelezettségeinek megnevezésével nyernek további specializációt.

A házassági vagyoni szerződés ezen logika alapján csak mérsékelten érthető meg. A Negyedik Könyvben több helyen is található definíciós kísérlet a házassági vagyoni szerződésre. Az egyik a Ptk. 4:34. § (1) bekezdésében található. Ez a rendelkezés teszi lehetővé a feleknek, hogy házassági életközösségük tartamára vagyoni viszonyaikat szerződéssel rendezzék. Ebből arra is következtethetünk, hogy jogszabályi engedély nélkül a házastársak nem köthetnének érvényesen házassági vagyoni szerződést. Az általános szerződési

¹ Kőrös András, In: Polgári Jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára

² Szeibert, 2021. In: Vékás, Gárdos: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez,

³ Vékás Lajos, 2016. 20. o.

szabadságból ugyanis valószínűleg nem vezethető le az, hogy a személy családi vagyoni jogállása megváltoztatható lenne. A definíció második szintje a Ptk. 4:63. § (1) bekezdésében található, miszerint „*a házasulók és a házastársak maguk határozhatják meg azt a vagyoni jogi rendszert, amelyet a házastársi vagyontársaság helyett a szerződésben meghatározott időponttól életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra alkalmazni kell*”. A második meghatározás már sokkal inkább hasonlít a tipikus szerződések esetében található, a felek megnevezését és a jellegadó jogok és kötelezettségek felsorolását tartalmazó definícióra.

Így tehát megállapítható, hogy a házassági vagyoni szerződés normatív definíciója több rétegből áll. Elsőként a szerződés Hatodik Könyvben található általános fogalmából, majd a Családjogi Könyv felhatalmazó szabályából, végül a szerződés tárgyát meghatározó rendelkezéséből.

Érdemes összevetni a Ptk. hatályos szövegét a korábbi házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) házassági vagyoni szerződést érintő rendelkezéseivel. A Csjt. 27. § (2) bekezdése az alábbiakat állapította meg: „*A házasulók a házasságkötés előtt, valamint a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat – a házassági életközösség tartamára – szerződéssel rendezhetik. A szerződésben e törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyontárgy kerül a közös-, illetőleg a különvagyontárgyba.*” A Csjt. a Ptk.-tól eltérően ugyanazon bekezdésben adta meg a felhatalmazást a szerződéses rendezésre, illetve határozta meg a szerződés tárgyát. Megjegyzendő, hogy a Csjt. idézett szabálya félreértésekre adhatott okot, és talán ez is vezetett oda, hogy a gyakorlatban a mai napig zavaros a különböző házassági vagyoni megállapodások elnevezése és tartalma, hiszen gyakran házassági vagyoni szerződésnek neveztek olyan szerződéseket, illetve jognyilatkozatokat, amelyek valójában nem feleltethetők meg a törvény céljának és szűk értelmezésének. Az elhatárolási probléma ugyan valamelyest csökkent a Ptk. hatályba lépésével, de mind a mai napig nem oldódott meg teljesen. A Csjt. ugyanis elsősorban nem a vagyoni jogi rendszer megválasztását emelte ki, hanem azt, hogy a felek vagyontárgyai melyik alrendszerbe kerülnek. A Ptk. ezzel szemben már a házastársi vagyontársaságot felváltó, választott vagyoni rendszerről szól, amelynek valóban az lesz a következménye, hogy a későbbiekben egyes vagyontárgyak eltérően kerülnek a felek egyes alvagyonaiba.

Kérdésként merülhet fel a Csjt. 27. § (2) bekezdésének és a Ptk. 4:63. § (1) bekezdésének összevetéséből az, hogy az előbbiben található közös és különvagyontárgy, illetve az utóbbiban található vagyoni jogi rendszer azonos fogalmak-e. Álláspontom szerint a Ptk. dogmatikailag komoly változást eredményezett, hiszen a vagyoni jogi rendszer tágabb fogalmi kategória, mint a Csjt.-ben használt közös és különvagyontárgy körének a meghatározása. Egy vagyoni jogi rendszerbe ugyanis az alvagyontárgyokon túlmenően beletartoznak egyéb tartalmi elemek is, így például a vagyontárgy használatának, kezelésének kérdése, a rendelkezési jog és az abból eredő felelősség szabályozása, az alvagyontárgy közötti megtérítési igény vagy akár a megszűnés és a megosztás. A Ptk. tehát dogmatikailag pontosabb és tisztább helyzetet alakított ki. Ennek ellenére nem valószínű, hogy a szóhasználat megváltoztatása a gyakorlatban is észrevehető lenne. A szerződés alanyai ugyanis korábban is a vagyoni jogi rendszert választhatták meg, hiszen a gyakorlat a közös és különvagyontárgy köréhez kapcsolódó kérdésként tekintette a vagyoni jogi rendszer egyéb tartalmi elemeit. Így tehát nem volt annak akadály, hogy a felek

például közszerzeményi rendszert kössenek ki a Csjt. hatálya alatt megkötött házassági vagyoni szerződésükben.

b) Szűk és tág értelemben vett házassági vagyoni szerződés

A Csjt. alapján kialakult gyakorlat megkülönböztette a tágabb és a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződést. Előbbin értve a házastársak egymás közötti tipikus kötelmi szerződéseit, amely azzal nyert családi jelleget, hogy házastársak kötik és hatással van a közös, illetve különvagyoni körére. Utóbbin értve a már bemutatott, házastársi vagyoni közösséget felváltó és a házassági vagyoni rendszert kialakító szerződést.⁴ Ez a fajta megkülönböztetés a Ptk.-ban is megjelenik. Egyrészt a Ptk. 4:41. §-ban⁵, másrészt a Ptk. 4:67. § (2) bekezdésében. Álláspontom szerint azonban a házassági vagyoni szerződés tág és szűk értelmezése meghaladottá vált és kerülendő. A házassági vagyoni szerződésnek kizárólag a szűk értelmezését indokolt fenntartani, ezzel is jelezve a két jelenség alapvető eltérését.

A szerződéses minősítés problémája abban áll, hogy a szerződés nem csupán kötelmi jogi fogalom. A polgári jog egész területén találhatóak olyan meghatározott személyek között létrejövő megállapodások, amelyeket szerződésnek hívhatunk, így a jogi személyek jogában, a társasági jogban, a dologi jogban, az öröklési jogban és a családi jogban egyaránt. Nyilvánvalóan azonban, hogy a kötelmi jogban központi szerepet, mint a leggyakoribb kötelemlenkeztető tény.⁶ Ebből kifolyólag a jogászok konkrét ügyben, szerződések esetén általában kötelmi jogi gondolkodással közelítik meg a kérdéskört. A családi jogban található házassági vagyoni szerződés azonban csak részben feleltethető meg a Ptk. 6:58. §-ban található normatív tartalomnak. A bővebb dogmatikai elemzést megelőzően, problémafelvetésként csak röviden állapítom meg, hogy valóban a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozatáról van szó. Ennyiben tehát minden bizonnyal szerződésnek minősül. Nehezebb a helyzet azonban a törvényi rendelkezés második részével. Felmerülhet ugyanis az a kérdés, milyen szolgáltatás teljesítésére keletkezik kötelezettség, illetve milyen szolgáltatást jogosult az egyik fél követelni házassági vagyoni szerződés jogcímén.

Álláspontom szerint ugyanis a házassági vagyoni szerződés alapján lényegében semmilyen kötelezettség nem keletkezik a házastársak oldalán, abban az értelemben, ahogyan azt a Hatodik Könyv tartalmazza. A szolgáltatást a jogtudomány a klasszikus római jogi felosztás alapján *dare*, *facere* és *praestare* jellegű szolgáltatásokra osztja.⁷ Mindegyik feltételez valamilyen magatartást, legyen az átruházás, tevékenység kifejtése vagy éppen ki nem fejtése, illetve rendelkezésre állás. A házassági vagyoni szerződés azonban nem az árucserre és a szolgáltatásnyújtás szerződése.

⁴ Kúria Pfv. 21.745/2019/7. [92]

⁵ Tóth Zoltán, 2014. 20. o.

⁶ Vékás Lajos, 2016. 20. o.

⁷ Földi-Hamza, 2019. 414-415. o.

c) A házassági vagyoni szerződés, mint családi jogi szerződés

A házassági vagyoni szerződést érdemes összevetni az egyéb, nem kötelmi eredetű szerződésekkel, különösen a társasági szerződéssel. Ebben az esetben azonos ugyanis, hogy mindkét szerződés külön törvényből⁸ került az egységes magánjogi Kódexbe, a polgári jog sajátos jogintézményeként. Azonos az is, hogy a Hatodik Könyv szabályait korlátozottan, háttérszabályként kell alkalmazni és a szerződés normatív fogalmának csak korlátozottan felelnek meg. A jogtudomány szerint a társasági szerződés többalanyú-többoldalú, ún. organizációs szerződés.⁹ A szerződéses cégelmélet szerint a társaságok lényegüket szerződéses jellegükből nyerik. Az organizációs (szervező) szerződések jellemzője, hogy azok valamilyen szempontnál fogva a felek viszonyát határozzák meg.¹⁰

Álláspontom szerint a házassági vagyoni szerződés nevezhető organizációs szerződésnek. Ugyan az organizációs szerződések alatt tipikusan a jogi személy és a gazdasági társaság tagjainak viszonyát és együttműködését szabályozó jogügyleteket értik, de analógia útján eljuthatunk oda, hogy a házastársak vagyoni viszonya hasonlóságokat mutat a társasági tagok jogállásához. Ezt az álláspontot támasztja alá bizonyos mértékig, a ma már tévesnek és meghaladottnak tekinthető PK. 94. számú állásfoglalás is, miszerint „*az élettársak között tulajdonképpen szerződés van, amely leginkább a polgári jogi társasághoz hasonlít*”.¹¹ (Az állásfoglalásból látható, annak ellenére, hogy az élettársi kapcsolatot alapvetően családi kapcsolatnak fogjuk fel, hogy az államilag elismert partnerkapcsolatokban felfedezhető a felek együttműködésén alapuló gazdasági, koordinált közösség.) A feleknek közös cél érdekében kell együttműködniük, a vagyoni sorsát, használatát, az arról való rendelkezést és a felelősséget (külső és belső irányban) egyaránt rendezniük kell. A házassági vagyoni szerződés alapján fennálló szerződéses szolgáltatás nem érhető meg a klasszikus kötelmi felosztás szerint. A felek megállapodásukkal a rendezik a vagyoni viszonyaikat és elsődlegesen, tipikus esetben nem a már meglévő vagyontárgyaikról rendelkeznek. Ez akkor is igaz, ha esetleg kifejezetten megneveznek egy-egy konkrét vagyontárgyat (pl. X Kft üzletrészt, Y hrsz. alatti ingatlant) és azokra tekintettel rendelkeznek a hatályosuló vagyoni rendszerről.

Külön említést érdemel az állam előtti kikényszeríthetőség kérdése is. Nehezen értelmezhető ugyanis az, hogy az egyik fél önmagában a szerződés tárgyát, tehát a választott vagyoni rendszert kényszeríti ki. Nyilvánvalóan nem kérhető marasztalás ebben a körben, az érvényes és hatályos vagyoni szerződés megkötését követően a vagyonelemek sorsát a szerződés tényénél fogva, annak alapján kell elbírálni. Álláspontom szerint a házassági vagyoni szerződés kikényszerítése valójában akkor nyer értelmet, ha valamilyen későbbi, a megkötést követően keletkező dologi vagy kötelmi joggal és igénnyel összefüggésben vizsgáljuk. A házassági vagyoni szerződés – mint ahogyan azt megállapítottam – önálló szerződés, de mindig valamilyen egyéb jogviszonnyal kiegészülve lesz értékelhető. Érdemi kikényszerítésről tehát akkor beszélhetünk, ha vagyoni rendszer alapján valamilyen kötelmi és dologi igény

⁸ A társasági szerződés korábban a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 11. §-ban, míg a házassági vagyoni szerződés a Csjt. 27. § (2) bekezdésében volt megtalálható.

⁹ Sárközy Tamás, 2000. 705.

¹⁰ Fazekas Zoltán József, 2020. 65.

¹¹ PK. 94. sz. állásfoglalás

keletkezik, ami alapján a fél a szerzés megállapítását és annak érvényre juttatásaként kér marasztalást.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy a házassági vagyoni szerződés olyan speciális, a családi jog területén alkalmazott szervező szerződés, amely a felek egybehangzó akaratnyilvánításával jön létre a házassági életközösség tartama alatt, az irányadó vagyoni rendszer meghatározására, és az ennek alapján kialakuló dologi és kötelmi igények az állam előtt kikényszeríthetőek.

III. A szerződés tárgyának dogmatikai elemzése

a) A szerződés tárgya, főkötelezettségek

Ahogy a szerződéssé nyilvánításnál, a kiindulópont itt is az, hogy a házassági vagyoni szerződésben a házaspárok és házastársak az életközösségük tartamára a szerződésben meghatározott időponttól kezdve meghatározhatják azt a vagyoni rendszert, amelyet a vagyoni viszonyaikra részben vagy egészben alkalmazni kell a házastársi vagyoni közösség helyett. Ebből tehát az következik, hogy a házassági vagyoni szerződés tárgya egy választott vagyoni rendszer.

A házasság megkötése és az életközösség kezdete elkerülhetetlen változással jár a személyi és vagyoni viszonyokban. A házassági vagyoni jog ennél fogva egyfajta kényszert jelent, amelyet a jogalkotó a házassági vagyoni szerződés eszközével old fel. Kényes egyensúlyt kell megteremteni a család mint társadalmi jelenség és a felek vagyoni szabadsága között. A házastársaknak tehát mindenféleképpen döntenük kell a vagyoni viszonyaikról, hiszen ebben az esetben a cselekvés hiánya is komoly választásnak minősül.

A Ptk. kimondott célja volt, hogy a jogi szabályozás útján elősegítse a házassági vagyoni szerződések gyakorlati elterjedését. Emiatt külön fejezetet kapott a Családi Jogi Könyvben, illetve két mintaszerződést is kimunkáltak annak érdekében, hogy könnyebben elképzelhető legyen, mit is lehet elérni ezzel a szerződéssel. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a felek szerződési szabadságukkal élve szabadon határozhatják meg a szerződés tartalmát. A valóságban azonban igaz az is, hogy a családi jog és a házassági vagyoni jog területén mind a felek, mind a jogi képviselők részéről kerülendő a bizonytalanság, s ritkán választanak olyan jogi megoldást, amelynek nincs „bejáratott” gyakorlata. Rendszerint tartós, akár évtizedekig fennálló jogviszonyok jönnek létre, emiatt a házastársak érthető módon ritkán kívánnak kísérletezni, s a megszokott keretektől eltérni. Emiatt nagyon fontos, hogy legyenek a Ptk.-ban nevesített modellszerződések.

A jogirodalomban problémaként merült fel a házassági vagyoni szerződés minimális tartalmának kérdése. Egyrészt vizsgálendő, hogy a Ptk. előír-e egyáltalán minimális kötelező tartalmat a házassági vagyoni szerződésre. Igaz, hogy a Ptk.-ban nevesített vagyoni rendszerek csupán példaként értelmezhetőek, de ez nem változtat azon, hogy a felek közötti szerződés csak akkor minősülhet házassági vagyoni szerződésnek, ha valamilyen, a házastársi vagyoni közösséget legalább részben felváltó vagyoni rendszert kötnek ki benne.

Van olyan álláspont, amely szerint vagyoni rendszer hiányában a házassági vagyoni szerződés érvénytelen és érvényes csak akkor lehet, ha valamely egyéb szerződés (pl. ajándékozási szerződés) feltételeinek megfelel.¹² A másik vélekedés szerint a szerződés konszenzus hiányában létre sem jön, hiszen Ptk. a lényeges és lényegesnek minősített kérdésekben való megegyezést követeli meg a szerződés létezéséhez.¹³ Álláspontom szerint az utóbbi értelmezés a helyes, hiszen a létezés vizsgálata megelőzi az érvényességét, vagyoni rendszer kikötése nélkül pedig a felek szándéka nem házassági vagyoni szerződés megkötésére irányul, még akkor sem, ha esetleg az okiratot így nevezik el.

b) Egyéb tartalmi elemek – állapotörögzítő nyilatkozatok

A házassági vagyoni szerződés tárgyának elemzését a lehetséges nevesített vagy atipikus vagyoni rendszerekkel le is zárhatnánk. A törvény értelmezéséből ugyanis elsődlegesen az következik, hogy a szerződő felek kizárólag a vagyoni rendszert határozhatják meg. A házastársak vagyoni viszonya több elemből áll, egymással szemben számos jog- és kötelezettség áll fenn, amelyeket különböző jognyilatkozatokkal lehet rendezni. Kézenfekvő megoldás lehet, hogy ezeket egy házassági vagyoni szerződésben rendezzék. A Csjt korábban idézett házassági vagyoni szerződésének tartalmi meghatározásából kialakult elgondolások, mondhatni félreértések a mai napig megtalálhatóak. A bírói gyakorlat pedig bizonyos fokú nyitottságot mutat a házassági vagyoni szerződés fogalmának tágítására.

Viszonylag új fejleménynek számít a BH 2020. 272. közzétett eseti döntés. A határozat elvi tartalma a következő: „*A házassági vagyoni szerződésben foglalt állapotörögzítés és a szerződéses rendelkezés elhatárolásánál abból kell kiindulni, hogy a vagyontárgy jogi helyzete (ingatlan-nyilvántartási bejegyzése) és az adott szerződési nyilatkozat szerinti alvagyoni jellege (közös, illetve különvagyon) megegyezik-e*”¹⁴. A határozat részletesen foglalkozik a házassági vagyoni szerződés lehetséges tartalmi elemeivel. A megállapításokat célszerű két részre osztani, egyrészt az állapotörögzítés és rendelkezés elhatárolására, másrészt a rendelkező és egyéb tartalmakra. Az eset és a tényállás elsősorban az állapotörögzítés problémáján alapult, azonban álláspontom szerint fontosabb és érdekesebb az indokolás rendelkező ügyletről való okfejtése.

A határozat világosabb és egyszerűbb kérdése tehát az állapotörögzítésről szól. Az Indokolás [63] bekezdése kimondja, hogy: „*A vagyoni szerződésekben foglalt jognyilatkozatok tartalma két csoportra osztható. Egyrészt a házassági vagyoni szempontjából lényeges tényekre vonatkozó állapotörögzítő nyilatkozatokra, másrészt a házassági vagyoni viszonyokat rendelkező nyilatkozatra.*”¹⁵ A házassági vagyoni szerződéseknek gyakori tartalmi eleme a már meglévő, tipikusan különvagyoni vagyontárgyak tételes felsorolása. Az ilyen jellegű nyilatkozat hasznos, hiszen deklarálja a fennálló helyzetet és a későbbiekben jelentősen megkönnyíti a bizonyítást. Az ilyen nyilatkozatok a házassági vagyoni szerződés

¹² Csúri Éva, 2016. 330. o.

¹³ Kriston Edit, 2021. 211-225.

¹⁴ BH 2020. 272. kiemelt rendelkező része

¹⁵ BH 2020. 272. [63]

kiindulópontját jelenthetik, amelyre lényegében a kiválasztott vagyoni jogi rendszert fel lehet építeni. Nincs tehát kifogás az ellen, hogy a házassági vagyoni jogi szerződésbe kerüljön állapotörögzítés, sőt kifejezetten ajánlott is. A határozat és az Indokolás [63] bekezdése azonban helyesen állapítja meg, hogy *„Az állapotörögzítő okirat nem szerződés, mert hiányzik annak leglényegesebb eleme: a vagyoni viszonyok rendezése, amely csak rendelkező nyilatkozattal történhet”*. A „nem szerződés” kifejezéshez álláspontom szerint két tartalmat is hozzá lehet rendelni. Egyrészt nem házassági vagyoni jogi szerződés, másrészt egyáltalán nem minősül (sem kötetmi, sem családi jogi) szerződésnek az állapotörögzítő nyilatkozat. A rendelkező jognyilatkozatoktól való elhatárolást pedig a már idézett elvi tartalom alapján kell elvégezni, meg kell vizsgálni, hogy a vagyontárgy jogi helyzete és a nyilatkozat szerinti alvagyoni jellege megegyezik-e. Amennyiben igen, úgy állapotörögzítésről, amennyiben nem, úgy rendelkezésről van szó.

c) Egyéb tartalmi elemek – rendelkező nyilatkozatok

A nevezett BH Indokolásának azonban itt nincs még vége, hiszen a rendelkező nyilatkozatokról további érdemi megállapításokat tartalmaz. Ez elvezet bennünket egy jóval bonyolultabb kérdéshez. Mégpedig, hogy a korábban a szerződéses jellegéről, illetve a szerződés tárgyáról kifejtettek tükrében milyen jellegű rendelkező nyilatkozatok lehet a házassági vagyoni jogi szerződésbe foglalni?

Az Indokolás [64] bekezdése ezzel kapcsolatban az alábbiakat mondja ki: *„A vagyoni viszonyok rendezésének lehetősége tehát lényegesen szélesebb kört ölel fel, mint amit a törvény említ: a közös, illetve a különvagyon eltérő meghatározásán túl a szerződés kiterjedhet a közös lakás használatára, az elhasznált vagy felélt különvagyon pótlására, a megtérítési igényekről való lemondásra, a tulajdonszerzés arányának meghatározására.”*

Fontos, hogy a jogvitát a Csjt. alapján döntötték el, így a Kúria leginkább a Csjt. már bemutatott szűk fogalomkészletét használta. Ennek ellenére több helyen megjelenik a Ptk. hatályos szabályozására való hivatkozás is (pl. [66] bekezdés), ezzel is jelezve, hogy az elvi tartalom a hatályos szöveg alapján is helytálló lenne.

A tényállás alapján a felek házassági vagyoni jogi szerződés elnevezésű okiratban rendezték a házassági életközösség tartama alatt szerzett ingatlan jogi sorsát, illetve az ingatlanon végzett építkezések dologi jogi hatását. A szerződés a törvényes vagyoni jogi rendszert nem változtatta meg.

Az Indokolás több helyen is említést tesz a házassági vagyoni jogi szerződések megkötésekor érvényesülő szerződési szabadságról. Egyrészt a [62] bekezdés szerint a felek szabadon állapíthatják meg a házassági vagyoni jogi szerződés tartalmát. Másrészt a [67] bekezdés kimondja, hogy a szerződéskötési szabadságra tekintettel nincs jogi akadálya annak, hogy *„a felek az életközösség fennállása alatt az addig megszerzett vagyontárgyaik jogi sorsát rendezzék, azaz a szerződéskötésig megszerzett közös vagyontárgyaikat megosszák vagy a Csjt.,*

illetve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény törvényes közös vagyoni vélelmétől eltérve, a vagyontárgyak alvagyoni jellege alapján a tulajdonjogról rendelkezzenek.”¹⁶

Álláspontom szerint az Indokolás bemutatott részeiben vegyülnek a házassági vagyoni szerződés különböző értelmezési tartományai. Ahogyan korábban kifejtettem, nem biztos, hogy szerencsés a szűk és tág értelemben vett házassági vagyoni szerződés elnevezés. A BH egyébként nem is használja ezeket a kifejezéseket, azonban a sorok között mégis ez a Csjt. szűkszavú szabályozásának talaján kialakult szemlélet tűnik fel. Azzal a kiegészítéssel, hogy a szerződési szabadsággal kötik össze a két szerződést, s lényegében a felek autonómiájára való hivatkozással tágitják ki a házassági vagyoni szerződés lehetséges tartalmát.

A szerződési szabadságból azonban álláspontom szerint nem vezethető le olyan értelmezés, miszerint a házassági vagyoni szerződésben (értve ezalatt, a szűk és egyetlen felfogást) a felek a vagyontárgyak alvagyoni jellege alapján a tulajdonjogról rendelkezhetnek. Ennek okán tehát nem csupán az állapotörögztítő, hanem a rendelkező nyilatkozatokat is le kellene választani a házassági vagyoni szerződés törvényi fogalmáról. Természetesen semmi sem zárja ki, hogy a felek célszerűségi okok miatt egy okiratba (akár egy elnevezés, cím alatt) foglaljanak több eltérő jellegű jogi megállapodást. A házastársak szerződhetnek úgy, hogy egymás közötti viszonyukban vagyonekülönítési rendszert kötnek ki, míg egyes vagyontárgyakat az egyik fél különvagyonából a másik fél különvagyonába ruháznak át. Az első jogügylet minősítése házassági vagyoni szerződés, míg a második jogügyletet minden bizonnyal valamilyen tulajdonátruházó szerződésként kell értékelni, annak ellenére, hogy azt házastársak kötik.

d) A vagyoni rendszer visszamenőleges alkalmazása

A szerződés tárgyával kapcsolatos vázolt álláspontot azonban jelentősen árnyalja, hogy a házassági vagyoni szerződésben elvileg lehetőség van a vagyoni rendszer visszamenőleges alkalmazására is.

A törvény szövegéből és a joggyakorlatból ugyanis az következik, hogy nincs akadálya annak, hogy a felek a házassági vagyoni szerződésben kialakított, választott rendszert ne csak a jövőre nézve kössék ki. A Ptk. 4:63. § (1) bekezdése alapján ugyanis „*a szerződésben meghatározott időponttól*” határozhatják meg a vagyoni viszonyaikra alkalmazandó vagyoni rendszert. Erre érthetően a gyakorlatban is van igény, hiszen az életközösség „feldarabolása” különböző vagyoni rendszerekre bonyodalmakat okozhat. Ennek ellenére a visszamenőleges alkalmazás álláspontom szerint elvi és dogmatikai aggályokat is felvet.

Egyrészt általánosságban is megállapítható, hogy a családi jog és a dologi jog sajátos kölcsönhatásban áll egymással. A dologi jogban a tiszta és egyértelmű szabályok, tulajdoni viszonyok a házastársak között alapjában módosulnak. Ezért a (jogi értelemben vett) valódi tulajdonosok személyét mindig a tényállás komplexitása alapján kell megítélnünk. A dologi jog fontos alapelve a tulajdonjog abszolút és teljes felfogása. A tulajdon absztrakt felfogásának lényege, hogy a dolgon mindig csak egy tulajdonjog áll fenn, amennyiben pedig a dolognak

¹⁶ BH 2020. 272. [67]

több tulajdonosa van, úgy az csak közös tulajdonként értékelhető.¹⁷ Az abszolút szerkezetből következik az is, hogy a közösségnek érdeke fűződik ahhoz, hogy a mindenkori tulajdonos egyértelműen meghatározható legyen. A házassági vagyoni jog ezt a közös vagyoni képzésével részben megváltoztatja, hiszen a közös tulajdoni szabályokat módosult tartalommal kell alkalmazni. A Legfelsőbb Bíróság 10. számú irányelve is kimondta, hogy: „A házasságban azonban a hangsúly az érzelmi és erkölcsi kapcsolatokon van, s a vagyoni megoldások általában másodlagosak és az előbbiektől befolyásoltak.”¹⁸

Amennyiben a házassági vagyoni jogi szerződés a vagyoni jogi rendszer visszamenőleges alkalmazását mondja ki, úgy a korábbi tulajdoni, dologi jogi helyzetet alapjaiban írja át. Ha például a felek korábban hosszú évekig, akár évtizedekig házastársi vagyoni közösségben éltek, akkor értelemszerűen közöttük közös vagyoni, családi jogi közös tulajdon keletkezett, annak minden következményével együtt. Amennyiben később házassági vagyoni jogi szerződésben úgy rendelkeznek, hogy az életközösségük kezdetére visszamenőleg vagyoni elkülönítés érvényesül, akkor azzal felborítják a korábban kialakult fennálló helyzetet, ami dologi jogi szempontból nehezen értelmezhető. A közös vagyoni és a különvagyoni körének meghatározása nem csak a felek közötti viszonyban releváns. A házastársak ugyanis vagyoni kapcsolódhatnak a külvilághoz, azt felhasználva létesítenek jogviszonyokat, kötnek szerződéseket. A családi jognak emiatt tehát egyfajta elsőbbsége van a dologi joggal szemben.

A visszamenőleges hatályú rendelkezések mellett felhozható érvként, hogy a Ptk. nagyon hasonló szabályozást tartalmaz a 4:35. § (1) bekezdésében. A házasságkötést megelőző élettársi időszak ugyanis a vagyoni közösség részévé válik, s a törvényes vagyoni jogi rendszer az életközösség kezdetétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt. A Ptk. ezzel a Legfelsőbb Bíróság már idézett 10. számú Irányelvét tette a jogszabály részévé. A vagyoni jogi egység életszerűnek és gyakorlatiasnak tekinthető¹⁹, hiszen minden bizonnyal a már évek óta gazdasági és érzelmi közösségben élő felek mindennapjai a házasság megkötésével nem változnak meg jelentősen. Jogi szempontból azonban (a 2014. március 15. napja után kezdődött tényállások esetén) a norma lényegében megegyezik azzal az esettel, amikor a házastársak a házassági vagyoni jogi szerződésben kötnek ki visszamenőlegesen vagyoni jogi rendszert. Az élettársak ugyanis speciális, közszerelemhez hasonló vagyoni jogi rendszerben élnek, amit a házassággal felvált a házastársi vagyoni közösség. A már megfogalmazott dologi jogi aggályok tehát itt is felvethetők.

A dogmatikai problémák mellett azonban gyakorlatiasabb kifogások is felmerülnek. A felekkel jogviszonyra lépő harmadik személyek érdeke ugyanis sérülhet a visszamenőleges rendelkezésekkel. A Ptk. rendezi ezt a helyzetet, ugyanis a házassági vagyoni jogi szerződés nem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettséget a harmadik személy terhére változtatja meg.

A visszamenőleges rendelkezés illetően eddig inkább a külső aggályokról volt szó, azonban nem lehet elismerni sem, hogy ez a felek viszonyában is hátrányos lehet. A családi jogi

¹⁷ Menyhárd Attila, 2014. 59.

¹⁸ Legfelsőbb Bíróság 10. számú irányelve

¹⁹ Szeibert, 2021. In: Vékás, Gárdos: Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez)

alapelvek szerint biztosítani kell a családi és egyéni érdek összhangját, a házastársak egyenjogúságát, a családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell eljárni. A joggyakorlat ezért a szerződési jog általános érvénytelenségi szabályaival lép közbe. A BH 2015. 254. számú közzétett bírósági határozat kimondja, hogy: „A jóerkölcsbe ütközik, ennek következtében semmis a házassági vagyoni szerződés azon pontja (részleges érvénytelenség), mely az életközösség 17 évvel korábbi létrejöttére visszamenőleg is, s nem csak a jövőre nézve zárja ki a vagyonközösséget és ezzel összefüggésben kizárólag az egyik fél valamennyi, az ingatlan-nyilvántartásban közös néven feltüntetett ingatlant, illetve a cégnyilvántartás szerint közös tulajdonú üzletrészt különvagyonként nevesíti.”²⁰ A határozat elvi része kifejezetten hivatkozik még családvédelmi érdekekre, a gyermek nevelésében való közreműködésre és az egyik fél kirívóan súlyos hátrányos helyzetére. A határozatból tehát kiolvasható, hogy több körülményt is vizsgálni kell az érvénytelenség megállapítása során: az életközösség időtartamát, a felek változás alapján kialakuló vagyoni helyzetét, a családi életben (különös tekintettel a gyermeknevelésre) betöltött szerepeket, az otthonteremtő és a kenyérkereső munka egyensúlyát. Látható, hogy nagyon összetett feltételrendszernek kell megfelelnie a szerződésnek. Ez kiemelt felelősséget ró az okiratszerkesztő ügyvédekre, közjegyzőkre.

Felvethető, mennyiben lehet garantálni azt, hogy egy későbbi jogvita során a bíróság nem fogja nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközőnek minősíteni a házassági vagyoni szerződést. A jóerkölcs tényleges tartalma ugyanis nagyon bizonytalan, a korábban említett szempontok vizsgálata elengedhetetlennek látszik, de a felsorolás minden bizonnyal bővíthető. Az extrém esetek valószínűleg kiszűrhetőek és felismerhetőek, a határesetek azonban széles körben jelentenek problémát. Jellemző az, hogy valamelyik házastárs bizonyos fokig hátrányosabb helyzetbe kerül, s az is, hogy korábban a család mindennapjaiban eltérő mértékben és módon vettek részt a felek, nem világos az sem, hogy önmagában az időtartam okozhatja-e a jóerkölcsbe ütközést. Megnyugtató válasz nem adható, annyi azonban megjegyezhető, hogy mindig esetről esetre, s tényállás komplex vizsgálata alapján kell eldönteni, hogy adott felek érvényesen köthetnek-e visszamenőleges tartalmú házassági vagyoni szerződést. Elképzelhető, hogy egy hosszabb tartamú szerződés a felek közötti egyenlőség mellett érvényesnek bizonyul, míg egy egy-két évre visszamenőleges szerződés – komoly vagyoni egyenlőtlenség mellett – semmisnek minősül. Nagykorú és cselekvőképes személyeknél általában nem kell mélyebben vizsgálni a szerződéskötési szándék indokát, ilyen esetekben azonban nem árt figyelemmel lenni a házastársak belső viszonyára, esetlegesen azonosítani a domináns felet, külön nyilatkozatot felvenni arról, hogy az életközösség korábban megszakadt-e már közöttük, inkább személyi (pl. a bizalom megromlása) vagy gazdasági okok (pl. az egyik fél jelentős különvagyonhoz jut) állnak a szerződés megkötésének ötlete mögött.

A jogirodalomban olyan álláspont is megjelenik, amely szerint a Ptk. 4:72. § (1) bekezdése kizárja a vagyonekülönítési rendszer visszamenőleges alkalmazását.²¹ A bekezdés kimondja, hogy: „Ha a házastársak a házassági vagyoni szerződésben a házastársi vagyonközösséget a jövőre nézve teljesen vagy meghatározott vagyonszerzések, vagyontárgyak, terhek és tartozások tekintetében kizárták, a vagyonnak abban a részében, amelyre a kizárás vonatkozik,

²⁰ BH 2015. 254.

²¹ Fajtai Krisztina, 2022. 156.

közöttük a vagyonekülönítés rendszerét kell alkalmazni.” Érdemes megvizsgálni a 4:72. §-ban a „*jövőre nézve*” és a 4:63. §-ban a „*meghatározott időponttól*” kifejezését. Álláspontom szerint a törvény nyelvtani és rendszertani értelmezéséből nem következik az, hogy a Ptk. 4:72. § (1) bekezdése kizárná a visszamenőleges vagyonekülönítést. Egyrészt a „*ha, akkor*” mondatszerkezet feltételes viszonyra utal, másrészt a kijelentő módból sem következik az, hogy a szabály kógens lenne. A felek szerződési szabadságából pedig álláspontom szerint az következik, hogy felülírhatják az idézett rendelkezést és visszamenőlegesen kialakíthatják a vagyonekülönítést.

Ezen felül érvként hozzák fel azt is, hogy a visszamenőleges rendelkezés a *venire contra factum proprium* tilalma miatt nem megengedhető. Ezen jóhiszeműség és tisztesség követelményéhez kapcsolódó alapvető norma szerint sérelmes, ha valakinek a joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott. Mindennek házassági vagyonejgi vetületeként értelmezik azt, hogy a házassági vagyonejgi szerződésben tilos a visszamenőleges hatályú rendelkezés.²² Álláspontom szerint azonban az érvek ellenére nem alkalmazható a Ptk. általános alapvető szabálya a Negyedik Könyvben ilyen tartalommal, és általános tiltás nem vezethető le még értelmezés útján sem.

IV. Összegzés

Jelen tanulmány keretei nem tették lehetővé, hogy a házassági vagyonejgi szerződés minden egyes dogmatikai kérdését megvizsgáljam. Arra azonban megfelelő volt, hogy rávilágítsak a gyakorlatban és az irodalomban megjelenő talán legfontosabb kérdésre, a szerződés tárgyának problematikájára. Ahogyan azt kifejtettem, a Ptk. hatályba lépésével a házassági vagyonejgi szerződés normatív helyzete alapvetően megváltozott. Egyrészt rendszertanilag kiemelt pozíciót foglal el, s a teljes házassági vagyonejgi kiindulópontját jelenti. Megállapítható az is, hogy a Csjt. szűkszavú és hiányos szabályozása mellett a gyakorlat kialakította a saját házassági vagyonejgi szerződés fogalmát és annak tartalmát. Ez a tartalom azonban nem minden esetben feleltethető meg a jogszabályok rendelkezéseinek. Elsődlegesen kijelenthető, hogy a házassági vagyonejgi szerződés tárgya a választott vagyonejgi rendszer, amellyel a felek eltérnek a házastársi vagyoneközösség szabályaitól. Másodsorban azonban vitatható, hogy a szerződés alanyai szerződési szabadságukkal élve milyen egyéb tartalmi elemeket foglalhatnak az ilyen szerződésekbe. A bírói gyakorlat a szerződési szabadság segítségével tágítja a házassági vagyonejgi szerződés tartalmát. Helyesen állapította meg azonban a Kúria, hogy az állapotrögzítő nyilatkozatok nem szerződéses nyilatkozatok. Az ún. rendelkező nyilatkozatok, egyéb házassági vagyonejgi megállapodások, illetve házastársak közötti egyéb szerződések elhatárolásában azonban továbbra sem egyértelmű a joggyakorlat.

²² Uo. 157.

Felhasznált irodalom

Folyóiratcikkek/Tanulmányok

Fajtai Krisztina (2022): A venire contra factum proprium tilalmának érvényesülése a házassági vagyoni szerződéssel összefüggő jogvitákban, IAS, 2022/1., 157. o.

Fazekas Zoltán József (2020): A társasági szerződés, mint szerződés, Iustum Aequum Salutare, 2020/3., 65. o.

Kriston Edit (2021): Az értékaránytalanság, mint érvénytelenségi ok a családtagok vagyoni szerződéseiben. MJSZ, 2021/2. Különszám, 211-225. o., DOI: <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1030>.

Sárközy Tamás (2000): A hibás „társaságról”. Magyar Jog 2000/12. 705.

Tóth Zoltán (2014): Új elemek, új távlatok: a házassági vagyoni szerződés új szabályai. Közjegyzők Közlönye, 2014/2, 20. o.

Könyvek/Monográfiák

Csúri Éva (2016): Házassági vagyoni jog az új Ptk-ban, Opten Kiadó, Budapest, 330. o.

Földi – Hamza (2019): A római jog története és intézményei, Budapest, Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet, 2019. 414-415. o.

Menyhárd Attila (2014): Dologi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 59. o.

Polgári Jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára. (szerk: dr. Wellmann György), ORAC Kiadó, Budapest

Szeibert Orsolya (2021): Negyedik könyv. In: Vékás – Gárdos (szerk.): Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez

Vékás Lajos (2016): A szerződési jog általános rész. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016. 20. o.

DOGMATIC ANALYSIS OF THE HUNGARIAN PRENUPTIAL AGREEMENT, FOCUSING ON THE PROBLEM OF THE SUBJECT MATTER OF THE CONTRACT

The limits of the present study did not allow me to examine all the doctrinal aspects of the prenuptial agreement in the Hungarian civil law. It was appropriate to highlight one of the most important questions, the problem of the subject matter of the contract. In the new Hungarian Civil Code, the situation of the prenuptial agreement has fundamentally changed. The new regulation clarified that the subject of the contract is the matrimonial regime. The legal practice has developed several functions of the prenuptial agreement. In my opinion, there is a discrepancy

between the normative definition (which is in the 4:34. § and in the 4:63. § of the Hungarian Civil Code) and the practical use of the prenuptial agreement. There are a lot of contracts and agreements, that we shouldn't call prenuptial agreement. The case law of the Hungarian Supreme Court has successfully separated the status fixing declarations from the prenuptial agreement. Despite this, it is difficult to identify the boundaries of the strictly and the widely defined prenuptial agreement. Another problem is the retroactive use of the matrimonial regime.